

Katarzyna WĘDRYCHOWICZ

Niemiecki język specjalistyczny w akcji – czego i jak nauczać?

Słowa kluczowe: dydaktyka, glottodydaktyka, język fachowy, student, lektor.

Nauczanie języka profesjonalnego jest wielkim wyzwaniem dla lektora. Lektor języka obcego oprócz tego, że sam musi bardzo dobrze znać język obcy, powinien także posiadać umiejętności przekazywania wiedzy innym. W związku z powyższym nauczanie kogoś posługiwania się fachowymi zwrotami oraz terminami w języku obcym nie należy do łatwych zadań. W artykule starano się przedstawić zarówno trudności w nauce studentów języków obcych, jak również problemy wynikające z nauczania języka fachowego. Jako przykłady języka specjalistycznego wybrano język medyczny oraz język z dziedziny zarządzania. Podkreślono także wagę i rolę języka specjalistycznego na rynku pracy oraz starano się przedstawić sylwetkę skutecznego lektora języka obcego.

1. Istota oraz znaczenie języków profesjonalnych

„Język specjalistyczny jest środkiem porozumiewania się specjalistów z danej dziedziny w określonym obszarze komunikacyjnym”¹. Trzeba być specjalistą w danej dziedzinie, żeby zrozumieć, co nadawca chce nam przekazać. Kiedy języka specjalistycznego używa osoba niezwiązana z daną dziedziną i w innych okolicznościach, poszczególne pojęcia i wypowiedzi tracą na dokładności i zmienia się znacząco precyzja wyrażanych za pomocą języka treści². Za język specjalistyczny może być uznany język praktykowany przez pewną zbiorowość

¹ A. Radziszewska, *Strategie translatorskie w przekładzie terminologii z dziedziny zarządzania*, Kraków 2012, s. 54.

² H.R. Fuck, *Fachdeutsch in Naturwissenschaft und Technik*, Heidelberg 1985, s. 16.

w celu zaspokojenia jej specyficznego zapotrzebowania na wzajemną komunikację³. Obecnie na świecie używanych jest 6–7 tysięcy języków (słowiańskie, bałtyckie, germańskie, celtyckie, helleński i in.). W obrębie każdego języka wyróżniamy tzw. słownictwo ogólne, potrzebne do codziennego porozumiewania się (wystarczy nauczyć się ok. 1000 do 1500 słów, żeby móc się porozumieć w danym języku na poziomie komunikatywnym), oraz słownictwo specjalistyczne, charakterystyczne dla danej dziedziny życia. Podstawowym zadaniem słownictwa specjalistycznego jest porządkowanie, definiowanie i klasyfikowanie rzeczywistości, którą opisuje. Dotąd nie udało się jednak sformułować jednej spójnej oraz akceptowanej przez wszystkich badaczy definicji języka specjalistycznego.

Według D. Möhna język specjalistyczny to:

Die Gesamtheit aller sprachlichen Mittel, die in einem fachlich begrenzten Kommunikationsbereich verwendet werden, um die Verständigung zwischen den in diesem Bereich tätigen Menschen zu gewährleisten⁴.

Definicję języka specjalistycznego podają również L. Drozd i W. Seibicke:

Als Fachsprache betrachtet man eine Gesamtheit von Sprachmitteln, die in einem bestimmten Bereich der menschlichen Tätigkeit zweckgebunden und die für eine spezifische Stilsphäre kennzeichnend sind und sich von anderen Stilsebenen und Typen abheben⁵.

A. Szulc definiuje język specjalistyczny następująco: język specjalistyczny (fachowy, profesjonalny) jest to szczególna postać języka ogólnonarodowego, przystosowana do możliwie precyzyjnego opisu określonej gałęzi wiedzy lub techniki. Różni się od języka ponaddialektalnego przede wszystkim słownictwem fachowym, niejednokrotnie zawierającym wiele internacjonalizmów, oraz składnią, jak również częstotliwością użycia określonych form gramatycznych⁶.

We wszystkich przytoczonych definicjach języka specjalistycznego położony jest szczególny nacisk na kontekst oraz okoliczności użycia języka. Powyższe definicje potwierdzają fakt, iż język specjalistyczny nie stanowi odrębnego systemu lingwistycznego.

Języki specjalistyczne zyskują dziś zupełnie nowy, podnoszący ich rangę, status. Wzrost ich znaczenia jest odpowiedzią na rozwój i zwiększony zakres potrzeb komunikacyjnych współczesnego człowieka⁷.

³ A. Radziszewska, dz. cyt., s. 52.

⁴ D. Möhn, *Zum Fortgang der germanischen Fachsprachenforschung in den 70-er Jahren*, „Zeitschrift für Germanistische Linguistik” 1980, s. 352–369. „Wszystkie środki językowe, które są używane w ograniczonym obszarze komunikacji fachowej w celu ułatwienia zrozumienia w tym zakresie specjalistów z danej dziedziny” – tłum. K.W.

⁵ L. Drozd, W. Seibicke, *Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache*, [w:] *Bestandaufnahme-Theorie – Geschichte*, Wiesbaden 1973, s. 81. „Jako język fachowy uważa się wszystkie środki językowe, które są powiązane w określonym obszarze ludzkiej działalności, i które się odznaczają specyficznym stylem od innych stylów oraz typów” – tłum. K.W.

⁶ A. Szulc, *Podręczny słownik językoznawstwa stosowanego*, Warszawa 1984, s. 106–107.

⁷ A. Radziszewska, *Strategie translatorskie w przekładzie terminologii z dziedziny zarządzania*, Kraków 2012, s. 49.

2. Glottodydaktyka języków specjalistycznych a potrzeby studentów

„W dzisiejszym świecie zespoły ludzi z całego świata współpracują ze sobą przy realizacji określonych projektów jako profesjonaliści pochodzący z różnych kultur i posiadający różne hierarchie wartości⁸”, dlatego bardzo ważna jest profesjonalna kompetencja językowa. Dydaktyka to „dział pedagogiki zajmujący się analizą celów, treści, metod, zasad i form organizacyjnych procesów kształcenia (nauczania i uczenia się) oraz ich psychologiczno-społecznych uwarunkowań”⁹. Dydaktykę dzieli się na dydaktykę ogólną, badającą zagadnienia wspólne dla wszystkich rodzajów uczenia się i nauczania, oraz dydaktyki szczegółowe, zajmujące się problemami swoistymi dla nauczania określonych przedmiotów¹⁰.

Dydaktyka nauczania języków obcych jest inaczej zwana glottodydaktyką (*die Fremdsprachendidaktik / die Fremdsprachenunterweisung*). A. Szulc definiuje dydaktykę języków obcych jako dyscyplinę pedagogiczną zajmującą się w ramach dydaktyki ogólnej procesami związanymi z opanowaniem języków obcych poprzez proces dydaktyczny. Stanowi wypadkową takich nauk, jak: językoznawstwo teoretyczne i stosowane, dydaktyka ogólna, psycholingwistyka, psychologia, socjolingwistyka, socjologia języka, socjologia, fizjologia mowy, akustyka, logopedia¹¹.

Zdaniem A. Dębskiego, glottodydaktyka to:

Die theoretisch fundierte Abgrenzung der Glottodidaktik von der traditionellen (Schul-) Methodik veranschaulichte auch, wie komplex und dadurch kompliziert Probleme des letzteren Bereiches in Wirklichkeit sind. Die theoriebildende, wissenschaftlich eigenständige Glottodidaktik war ein deutliches Signal, dass die Methodik nicht mehr rein unreflektiert und intuitiv im FSU vorgehen darf, dass ihrem Handeln in der Praxis des FSU vielmehr eine Theorie zu Grunde gelegt werden muss, deren Ergebnisse sie für die Praxis und in der Praxis umsetzen kann und muss¹².

Słownik języka polskiego definiuje glottodydaktykę następująco: „nauka zajmująca się badaniem procesu nauczania i uczenia się języków obcych”¹³.

Wszystkie przytoczone definicje glottodydaktyki są zgodne, iż przedmiotem badawczym glottodydaktyki jest nauczanie języków obcych.

⁸ J. Cholewa, *Nauczanie języków specjalistycznych wczoraj i dziś*, <http://jows.pl/content/nauczanie-j%C4%99zyk%C3%B3w-specjalistycznych-wczoraj-i-dzi%C5%9B> [dostęp: 23.12.2015].

⁹ *Wielka encyklopedia PWN*, t. 7, Warszawa 2002, s. 472.

¹⁰ E. Lipińska, A. Seretny, *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, [w:] *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*, red. W.T. Miodunka, Kraków 2006, s. 8.

¹¹ A. Szulc, *Podręczny słownik językoznawstwa stosowanego*, hasło: *dydaktyka języków obcych*, Warszawa 1984, s. 48.

¹² A. Dębski, *Glottodidaktik im Zeitalter der Demokratisierung des Schulwesens und der Bildung*, „*Studia Linguistica*” 2014, t. 33.

¹³ <http://sjp.pwn.pl/sjp/glottodydaktyka;2461854> [dostęp: 3.04.2016].

W Państwowej Wyższej Szkole Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu naucza się języka profesjonalnego pod kątem zapotrzebowania rynku pracy oraz przyszłych pracodawców. Dla zobrazowania tego procesu posłużono się dwoma przykładami – programem nauczania w języku medycznym oraz w języku z dziedziny zarządzania.

W Jarosławiu kształcą się przyszłe pielęgniarki na 3-letnich studiach licencjackich, podobnie jest z przyszłymi managerami, których kształcą na 3-letnich studiach licencjackich z dziedziny zarządzania. Nauka języka obcego przez cały cykl studiów obejmuje 120 godzin w ciągu dwóch lat, studenci kierunku zarządzanie mają jeszcze dodatkowo 15 godzin języka fachowego na 3. roku studiów. Na PWSTE w Jarosławiu jest także możliwość kontynuacji studiów z dziedziny zarządzania, są to studia drugiego stopnia. Tutaj także naucza się języka branżowego w wymiarze 120 godzin w całym cyklu studiów. Do nauczania języka specjalistycznego z dziedziny medycyny używa się podręcznika *Deutsch im Krankenhaus*¹⁴, natomiast języka fachowego z dziedziny zarządzania na studiach licencjackich naucza się z podręcznika *Deutsch im Beruf*¹⁵. Do nauczania języka branżowego na studiach magisterskich wykorzystuje się pozycję *Bewerbungstraining*¹⁶.

Program nauczania słownictwa fachowego z dziedziny medycznej obejmuje następujące zagadnienia: personel szpitalny, pokój pacjenta, zmiany, oddziały w szpitalu, pielęgnacja pacjenta, wyżywienie, diety, części ciała, choroby, wizyta u lekarza, lekarze specjaliści, dialogi w aptece, lekarstwa – ulotki lekarstw, zabiegi, takie jak mierzenie ciśnienia czy pulsu, budowa organów wewnętrznych np. brzucha, śledziony, układ oddechowy, krwionośny, budowa kręgosłupa, przyjmowanie pacjenta – rozmowa telefoniczna, formularz zgłoszenia, operacja – przebieg, narzędzia, wizyta lekarza po operacji, zalecenia.

Oprócz lektoratu języka niemieckiego na PWSTE w Jarosławiu jest zorganizowany także kurs specjalistyczny przygotowujący przyszłe pielęgniarki do praktyki w Niemczech. Studenci 1., 2. i 3. roku pielęgniarstwa mają możliwość wyjazdu na miesięczne praktyki studenckie do Niemiec.

Zakres nauczania języka branżowego na kierunku zarządzanie obejmuje następujące zagadnienia: umiejętności, które są przydatne w uzyskaniu pracy, strategie szukania pracy, kwalifikacje wymagane w poszczególnych zawodach, słownictwo związane z zakresami czynności poszczególnych zawodów, cv – zarówno opisowe, jak i tabelaryczne, list motywacyjny, informacje dotyczące tego, co powinna zawieraćteczka kandydata ubiegającego się o pracę, przeprowadzanie prawidłowej rozmowy kwalifikacyjnej, wiedza na temat *dress code*, komu-

¹⁴ U. Firnhaber-Sensen, M. Rodi, *Deutsch im Krankenhaus, Lehr und Arbeitsbuch*, Berlin – München 2009.

¹⁵ V. Hagner, S. Schlüter, *Im Beruf, Lehr und- Arbeitsbuch Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*, Hueber Verlag, Berlin – München 2014.

¹⁶ N. Fügert, U.A. Richter, *Bewerbungstraining*, Stuttgart 2009.

nikacja werbalna i niewerbalna, słownictwo związane z umowami kupna-sprzedaży oraz najmu lokalu, bankowość, opisy produktów, reklama, zakłady pracy.

3. Trudności w uczeniu się języków specjalistycznych

Nauka języków obcych nie należy do łatwych zadań. Opanowanie języka obcego wymaga nauczenia się pewnego określonego zasobu słownictwa, reguł gramatycznych, które należy następnie powiązać w zdania w celu wyrażenia konkretnej myśli. Do tego jeszcze dochodzi opanowanie różnych sposobów wymawiania słów oraz pisowni. Wielu osobom opanowanie języka innego niż ojczysty zajmuje bardzo dużo czasu i przychodzi z trudnością. Oczywiście, są też osoby, które znają nawet kilka języków obcych i mogą wypowiadać się w nich bez większych problemów¹⁷.

Trudności w opanowaniu terminologii specjalistycznej mogą mieć różnorodny charakter oraz być następstwem wielu czynników. Trudności te można skategoryzować następująco¹⁸:

3.1. Trudności językowe

Są one często wynikiem niedostatecznego opanowania języka obcego. S.P. Corder¹⁹ określa tę sytuację mianem błędu kompetencji. Według M. Gajosa, język jest kodem, a stosunek poszczególnych podsystemów tego kodu jest ściśle uporządkowany względem siebie. Zwykle się porównywa ogólny system języka do kilkuwarstwowego tortu²⁰. Każdy z elementów jest ważny i potrzebny, aby system mógł istnieć i funkcjonować jako całość. W języku specjalistycznym, w którym obok ogólnej kompetencji językowej niezbędne jest także posiadanie specjalistycznej kompetencji językowej, niedostateczne opanowanie języka obcego jest jeszcze bardziej widoczne²¹. Ciekawym zjawiskiem jest także wpływ braku świadomości językowej dotyczącej języka ojczystego na poprawne użycie terminologii fachowej. Błędy popełniane w języku ojczystym mogą przełożyć się również na pojawienie się błędów w tekstach obcojęzycznych²².

¹⁷ M. Szwed, *Nauczanie języka fachowego jako wyzwanie dla nauczyciela*, <http://www.greenfield.com.pl/pl/kontakt/blog/57-nauczanie-jezyka-fachowego> [dostęp: 2016.02.24], s. 1.

¹⁸ J. Kic-Drgas, *Trudności w uczeniu się terminologii specjalistycznej*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/60/id/1180>, s. 3–4 [dostęp: 16.02.2016].

¹⁹ S.P. Corder, *Error analysis and interlanguage*, Oxford 1981, s. 10.

²⁰ M. Gajos, *Podsystemy języka w praktyce glottodydaktycznej*, Łódź 2010, s. 9.

²¹ J. Kic-Dragas, dz. cyt., s. 4.

²² P. Kłos, A. Matulewska, P. Korcz-Nowak, *Problemy przekładu specjalistycznego na przykładzie tekstów z dziedziny prawa, biologii, biotechnologii i medycyny*, „Investigationes Linguisticae” 2007, nr 15, s. 80–99.

3.2. Trudności specjalistyczne

Właściwe użycie terminologii specjalistycznej wymaga prawidłowego zrozumienia merytorycznego zjawisk opisywanych za pomocą tekstów fachowych. Na tym etapie pojawia się istotna różnica w nauczaniu języka specjalistycznego i języka ogólnego, polegająca na tym, że w przypadku języka specjalistycznego niezbędna jest choćby podstawowa znajomość danej dziedziny. P. Mamet²³ zwraca uwagę na wzajemne uzupełnianie się kompetencji merytorycznej i językowej w kształceniu specjalistycznym. Poprawne stosowanie terminologii specjalistycznej wymaga niezwyklej dokładności w opanowaniu określonych wyrażeń fachowych. Języki specjalistyczne cechuje duża sztywność używanych terminów, zatem dobór adekwatnego określenia zależy w dużej mierze od wybranego kontekstu. P. Kłos, A. Matulewska i P. Nowak-Korcz²⁴ podkreślają, że często trudności w kontekście specjalistycznym wynikają z wieloznaczności polisemicznej i homonimicznej oraz synonimii. Często przyczyną powstawania błędów są też terminy bezekwiwalentowe. Nauka określonego języka specjalistycznego wiąże się w wielu przypadkach z wkroczeniem na nowy, nieznanym obszar, i prowadzi do konieczności zapoznania się z szeregiem nowych zjawisk pozajęzykowych i zrozumienia ich. Wiedza ta jest niezbędna, aby właściwie używać terminologii specjalistycznej, zatem nie można zapominać, że w kontekście specjalistycznym przyswajanie słownictwa przebiega dwupłaszczyznowo: na płaszczyźnie lingwistycznej (związanej z jego zapisem, wymową, znaczeniem) oraz specjalistycznej (związanej z rozumieniem procesów, które dany termin opisuje)²⁵.

3.3. Trudności metodyczne

Trudności metodyczne związane są ze specyfiką kształcenia specjalistycznego oraz podejściem metodycznym samych uczących się do nowych treści. W trakcie kształcenia językowego uczący się rozwijają indywidualne strategie uczenia się, kształtowane także przez nauczycieli, z którymi pracują²⁶. Według M. Sowy²⁷ dodatkowych trudności, zarówno osobom uczącym się, jak i nauczającym, może przysporzyć także brak odpowiednich materiałów dydaktycznych, których w odniesieniu do nauczania języków specjalistycznych jest zdecydowa-

²³ P. Mamet, *Relacja między kompetencją językową a kompetencją merytoryczną na przykładzie języka biznesu*, [w:] *Języki specjalistyczne 2. Problemy techno lingwistyki*, red. J. Lewandowski, Warszawa 2002, s. 143.

²⁴ P. Kłos, A. Matulewska, P. Nowak-Korcz, dz. cyt., s. 83.

²⁵ J. Kic-Drgas, *Trudności w uczeniu się terminologii specjalistycznej*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artukul/index/numer/60/id/1180> [dostęp: 16.02.2016].

²⁶ Tamże.

²⁷ M. Sowa, *Nauczyciel języka czy nauczyciel zawodu – o nauczaniu języka dla potrzeb zawodowych*, [w:] *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, red. M. Pawlak, M. Derenowski, B. Wolski, Poznań – Kalisz 2009, s. 437–445.

nie mniej niż w odniesieniu do nauczania języka ogólnego. Bardzo ważna jest zatem umiejętność samodzielnego wypracowania strategii pracy nad słownictwem specjalistycznym, poszukiwania odpowiednich źródeł oraz ćwiczenia²⁸.

Doświadczenia wykazują, iż studentom najczęściej trudności w nauce języka niemieckiego na lektoracie sprawiają:

- niedostateczna znajomość słownictwa ogólnego, jaka jest wymagana przed rozpoczęciem studiów, czyli poziom językowy B1.
- słaba znajomość gramatyki oraz problemy z zastosowaniem jej w praktyce; (Studenci wprawdzie znają podstawowe reguły gramatyczne, ale trudności sprawia im konstrukcja zdań w języku niemieckim, szyk zdań po różnych spójnikach, np. po spójnikach *weil*, *nachdem*, *dass* – szyk końcowy. Największe problemy stwarzają studentom wypowiedzi ustne. Kłopotliwe jest także dla studentów prawidłowe użycie przypadków, gdyż w j. niemieckim mamy tylko 4 przypadki, w odróżnieniu od j. polskiego, gdzie dysponujemy 7 przypadkami. Często niedostateczna znajomość polskiej gramatyki jest także barierą w opanowaniu języka obcego);
- poprawne użycie rodzajników (Sprawia to trudności wielu osobom, co może prowadzić do zupełnie innego znaczenia wyrazu, czyli homonimii, np. *das Markt* – szpik kostny, *der Markt* – rynek, jak również: *der Taube* – głuchy, *die Taube* – gołąb, *der Kiefer* – szczeka, *die Kiefer* – sosna. Podobne zjawisko barier w komunikacji międzyludzkiej można zaobserwować w tworzeniu liczby mnogiej, np.: *der Bus*, *die Buße* – pokuta, *die Busse* – autobusy, gdyż wymowa tych wyrazów jest taka sama. Uczący się mają także problemy z opanowaniem oraz poprawnym użyciem czasów w j. niemieckim, duże trudności sprawia im czas przeszły Perfekt oraz poprawne użycie czasownika posiłkowego *sein*, *haben*, gdyż nie wszystkie czasowniki określające ruch łączą się z czasownikiem posiłkowym *sein*, np. czasownik *tanzen* – tańczyć, jak również czasowniki *machen*, *tun* – robić, czynić, łączą się z czasownikiem posiłkowym *haben*);
- wymowa ö, ü, ä, sch;
- tworzenie i wymowa wyrazów złożonych (W języku niemieckim często jeden wyraz jest złożony z dwóch lub więcej wyrazów, np.: *die Unterschenkel* ‘podudzie’ + *die Prothese* ‘proteza’ = *die Unterschenkelprothese* ‘proteza podudzia’, *der Blinddarm* ‘wyrostek robaczkowy’ + *die Entzündung* ‘zapalenie’ = *die Blinddarmentzündung* ‘zapalenie wyrostka robaczkowego’)²⁹.
- wady wymowy (Jeśli uczący się ma problem np. z poprawnym wypowiedzeniem spółgłoski r – rotacyzm, gdy zamiast r wymawia l, prowadzi to do niezrozumienia wyrazu przez innych lub zmienia znaczenie intencji komu-

²⁸ J. Kic-Drgas; dz. cyt., s. 5, za: <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/60/id/1180> [dostęp: 16.02.2016].

²⁹ U. Firnhaber-Sensen, G. Schmidt, *Deutsch im Krankenhaus, Lehr und Arbeitsbuch*, Berlin – München 1994, s. 120.

nikatu, np. *reiten* to ‘jeździć konno’, *leiten* znaczy ‘prowadzić, kierować’, *die Reise* – podróż, *leise* – powoli).

Jeśli chodzi o trudności w uczeniu się języka specjalistycznego – to tu wychodzą jeszcze dodatkowo braki znajomości terminologii fachowej w języku ojczystym. Tłumaczenie, obojętne z jakiego języka lub na jaki język obcy, nie przyniesie nigdy oczekiwanego efektu, jeśli student nie posiada choćby podstawowej wiedzy w określonej dziedzinie w języku ojczystym, komunikat zarówno ustny, jak i pisemny nie zostanie prawidłowo zrozumiany.

Dla zilustrowania powyższego stwierdzenia wybrano przykłady z dziedziny medycyny:

Jednostki nozologiczne w medycynie – dziedzina wiedzy medycznej, zajmująca się klasyfikacją chorób i ich opisem. Główny podział klasyfikacji chorób opiera się na ich etiologii, patogenezie oraz objawach chorobowych.

Eponimy medyczne – terminy używane w medycynie określające przede wszystkim jednostki, objawy chorobowe oraz pojęcia anatomiczne i fizjologiczne biorące swą nazwę od nazwisk ludzi, którzy opisali je po raz pierwszy, np. zespół Downa, Alzheimerera, Cowdena, Turnera i wiele innych nazw używanych w medycynie.

Często też w języku medycznym używane są akronimy – czyli słowa utworzone przez skrócenie wyrażenia składającego się z dwóch lub więcej słów, np. SM (*sclerosis multiplex*) lub SLA (*sclerosis lateralis amyotrophica*). SM jest to nazwa przewlekłej choroby ośrodkowego układu nerwowego, SLA – to stwardnienie zanikowe boczne. Nazwy opisowej nie używa żaden specjalista, powszechnie natomiast w języku medycznym używane są jedynie skróty SM oraz SLA³⁰.

Wiele wyrazów z dziedziny medycyny ma terminologię międzynarodową (j. łaciński), brak tej wiedzy sprawia również trudności, a wręcz uniemożliwia prawidłowe zrozumienie przekazu (np. *per os* – doustnie, *subkutan* – podskórny, *intramuskulär* – domięśniowo, *intravenös* – dożylnie)³¹.

4. Nauczanie języka obcego jako wyzwanie dla lektora

Nauczanie języka obcego to wielkie wyzwanie dla lektora, nie dość, że sam musi mieć opanowany język obcy „w małym palcu”, to powinien również posiadać umiejętność przekazywania wiedzy innym. Do zawodu nauczycielskiego trzeba mieć powołanie, a to sprawia, że powinno się go wykonywać nie z konieczności, lecz z zamiłowania, co w oczywisty sposób przekłada się na efekty nauczania. Do wszelkich ludzkich działań, w tym szczególnie szeroko rozumianego nauczania języka obcego, potrzebna jest pasja. Lektor powinien swoją pracę wykonywać nie z obowiązku, lecz powinna ona mu sprawiać przyjemność, co w efekcie prowadzi do skutecznego osiągnięcia określonego celu.

³⁰ Opracowanie studentów pielęgniarstwa PWSTE w Jarosławiu.

³¹ U. Firnhaber-Sensen, G. Schmidt, dz. cyt., s. 109.

Schemat: Skuteczny lektor

Źródło: opracowanie własne.

Lektor powinien cechować się przyjaznym stosunkiem do uczących się oraz umiejętnością okazywania im życzliwości, gotowością służenia wsparciem w sytuacjach trudnych³². W tym wypadku sprawdza się tzw. teoria głasków³³, gdyż każdy człowiek, także uczący się, do życia potrzebuje bodźców, jakie dostajemy od innych ludzi. Dziecko dostaje głaski od swoich rodziców i tutaj w rolę rodzica wciela się lektor języka obcego. Do głasków należy np. chwalenie, co ma bardzo duże znaczenie w nauczaniu języka obcego, gdyż dobry nauczyciel dużo częściej chwali swoich uczniów niż krytykuje, głaski to także wspólna zabawa, która powinna mieć także miejsce podczas nauki języków obcych. Do głasków należy nawet kara – lektor umiejętnie powinien wykorzystywać tę możliwość, pod warunkiem, że sprawiedliwie ocenia uczących się; studenci, uczestnicy kursów językowych nie mają pretensji do lektora, jeśli ich skarci za brak zadania czy nieopanowanieadanego materiału językowego. Lektorzy języków obcych powinni starać się być obiektywni w stosunku do swoich studentów i zauważać ich potrzeby. Zgodnie z teorią głasków, jeśli uczący się (dziecko) jest niezauważany przez lektora (swoich rodziców), wówczas na pewno zrobi coś, żeby go lektor (rodzice) zauważył, np. będzie, pomimo zakazu, jadł na zajęciach czy używał telefonu komórkowego. Jego zachowanie zostanie wówczas skarcone, ale równocześnie dostanie sygnał, że ktoś się nim interesuje. Teoria głasków bardzo często tłumaczy zachowania ludzi, a konkretniej – przyczyny pewnych zachowań³⁴.

Ponadto dobry lektor stara się okazać życzliwość poprzez mimikę – ruchy twarzy, co nie jest łatwe, gdyż zależy w znacznym stopniu od samopoczucia lektora, stanu zdrowia, sytuacji rodzinnej, itd. Lubiani przez uczących się są lektorzy, którzy określają jasno warunki potrzebne do zaliczenia przedmiotu – to powinno być już powiedziane na pierwszych zajęciach, np. możliwa ilość nieobecności na zajęciach czy kursach, ilość prac pisemnych, itd.

Praca lektora nie jest łatwa, wymaga ona bowiem także kreatywności i aktywności podczas prowadzonych zajęć, żeby nie były one nudne, w tym celu należy wprowadzać różne metody – łączyć je, mieszać, wprowadzać różne formy pracy w grupach, parach, indywidualne, różne ćwiczenia aktywizujące – przy-

³² H. Komorowska, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005, s. 114.

³³ J. Majewski, *Komunikacja interpersonalna – Teoria głasków*, Gdańsk 2002, s. 11.

³⁴ Tamże, s. 11.

blizające nam użycie danego języka w praktyce, co ułatwiają nam dzisiejsze osiągnięcia techniki, takie jak płyty CD, komputer, Internet czy tv satelitarna. Skuteczny lektor stara się pokazać na swoich zajęciach przydatność znajomości języków obcych oraz użycie zdobytych wiadomości przez uczących się w praktyce, np. poprzez prowadzenie korespondencji z rówieśnikami w języku obcym czy, jeśli jest to możliwe, zorganizowanie wymiany uczniowskiej, szkół czy uczelni, lub też zorganizowanie wycieczki do kraju nauczanego języka.

Lektor w dzisiejszych czasach powinien być ponadto dobrym mediatorem, posiadać umiejętności kierowania zespołami ludzi, jakimi są uczący się języków obcych, a więc być skutecznym przywódcą. Spotykamy czasem ludzi, którzy są w stanie zarazić nas swoim entuzjazmem – taki właśnie powinien być skuteczny lektor. Akceptujemy fakt, że nas prowadzą i cieszymy się, że możemy od nich czerpać wiedzę i inspirację. Takich ludzi potrzebują organizacje, ponieważ od ich osobowości zależy osiągnięcie sukcesu, czyli to, czy uczący opanują nauczany przez lektora język obcy. Siła charakteru jest to podstawowa cecha, jakiej należy szukać u jakiegokolwiek przywódcy.

Cechy składające się na właściwy charakter dobrego lektora to, m.in.: uczciwość, integralność, samodyscyplina, chęć do uczenia się i nieustannego doskonalenia, niezawodność, wytrwałość, sumienność i hołdowanie etyce pracy. Słowa człowieka o właściwym charakterze zgadzają się z jego czynami. Cieszy się on opinią osoby solidnej. Jego zachowanie jest prostolinijne i otwarte – takim zachowaniem powinien wykazywać się dobry lektor języka obcego.

Lektor o pozytywnej postawie wykorzystuje możliwości, potrafi dojść tam, gdzie nikt inny nie dociera, czyli dotrzeć do psychiki uczących się oraz dokonać rzeczy, których inni nie potrafią dokonać; posiada umiejętność oraz lekkość nawiązywania kontaktów z ludźmi, co jest bardzo potrzebne i przydatne w kierowaniu zespołami ludzkimi, czyli w pracy lektora. Uczący się nie pójdą za przywódcą (lektorem), który nie jest pewien siebie. Pewność siebie jest charakterystyczna dla ludzi z pozytywnym nastawieniem. Pewność siebie dodaje sił³⁵.

Dobry lektor powinien być także doskonałym psychologiem, ponieważ tylu, ilu ma kursantów czy studentów, z tyloma osobowościami się spotyka, każdy jest inny i do każdego uczącego się należy indywidualnie podejść. Ponadto dobry lektor języka obcego powinien być opanowany, mimo że kursanci popełniają ciągle te same błędy, należy ich nieustannie korygować, dobry lektor stara się nie wybuchnąć głosem, chociaż uczący się popełniają często banalnie proste błędy, mimo licznych ćwiczeń i utrważeń prezentowanego materiału. Lektor może bardzo wiele uczynić w celu zachęcenia uczących się do nauki języka obcego, ale równie łatwo może ich zniechęcić poprzez nierówne traktowanie, niejasne zasady zaliczenia przedmiotu czy subiektywne ocenianie. Sama osoba lektora może wpłynąć pozytywnie lub negatywnie na istotę procesu uczenia się języka obcego poprzez sposób bycia, barwę głosu, życzliwość lub okazywaną niechęć,

³⁵ J.J. Gabarro, *Skuteczne przywództwo*, seria: Harvard Business Review, Gliwice 2007, s. 142.

itd. Bardzo często studenci uczęszczają na lektorat języka obcego tylko dlatego, że zaliczenie z tego przedmiotu wymagane jest do ukończenia studiów wyższych. Jednym z zadań lektora języków obcych jest takie wpłynięcie na uczącego się (ukazanie właściwej motywacji), żeby uczył się nie tylko dla zaliczenia przedmiotu, ale w celu ewentualnych korzyści, jakie niesie znajomość języków obcych.

Według T. Hutchinsona i A. Watersa³⁶, nauczyciel języka specjalistycznego powinien mieć pozytywny stosunek do treści zawodowych³⁷, posiadać podstawową znajomość danej dziedziny oraz świadomość obszarów swojej kompetencji. Nauczyciel języka nie musi być wykładowcą danej dziedziny, ale raczej zainteresowanym studentem tego przedmiotu³⁸. Atuty dobrego nauczyciela języka specjalistycznego są przede wszystkim natury psychologicznej: motywacja, zainteresowania naukowe, umiejętność samodzielnego rozwijania swoich umiejętności³⁹.

Kto będzie lepszym nauczycielem języka z dziedziny „management” czy medycyny: dyplomowana pielęgniarka, lekarz, czy specjalista z ekonomii z kursem pedagogicznym, czy nauczyciel języka obcego z ogólną wiedzą z tych dziedzin? Ideałem, i to zarówno w zakresie analizy dyskursów specjalistycznych⁴⁰, jak i w ich nauczaniu, byłaby współpraca językoznawcy lub dydaktyka ze specjalistą – przedstawicielem danej dziedziny, a idealnym docelowym efektem takiej współpracy byłby efekt zwrotny w postaci optymalizacji komunikacji w badanym środowisku zawodowym⁴¹. Między tymi dwoma biegunami występują stopnie pośrednie, z których jako najlepsza przyjmowana jest opcja filologa z przygotowaniem dziedzinowym⁴².

Zakończenie

Języki profesjonalne zyskują dziś zupełnie nowy status. Wzrost ich znaczenia jest odpowiedzią na zwiększony zakres potrzeb komunikacyjnych współczesnego człowieka⁴³. H.R. Fuck uważa, że języki specjalistyczne należy traktować

³⁶ T. Hutchison, A. Waters, *English for Specific Purposes. A Learning-centered Approach*, Cambridge 1987, s. 163.

³⁷ Ciż, *A positive attitude towards the ESP content*, Cambridge 1987, s. 163.

³⁸ E. Gajewska, M. Sowa, *LSP, FOS, Fachsprache... Dydaktyka języków specjalistycznych*, Lublin 2014, s. 107.

³⁹ C. Galian, *Disciplines scientifiques et FSO. Le Francais dans le monde. Recherches et applications*, Paris 2004, s. 75–80.

⁴⁰ T. Huckin, L. Olsen, *On the use of informants in LSP discourse analysis*, [w:] *Reading for professional purposes*, red. A. Pugh, J. Ulijn, London 1984, s. 120–129.

⁴¹ C. Candlin, *Accounting for Interdiscursivity: Challenges to Professional Expertise*, [w:] *New Trends in Specialized Discourse Analysis*, red. M. Gotti i D. Giannoni, Bern 2006, s. 21–45.

⁴² M. Mezzadri, *I ferri del mestiere. (Auto) formazione per l' insegnante di lingue*, Perugia 2003; C. Galian, dz. cyt., s. 75–80.

⁴³ A. Radziszewska, dz. cyt., s. 49.

jako subsystemy języka ogólnego⁴⁴, gdyż trzon ich systemu językowego stanowi język ogólny. Język specjalistyczny jest środkiem porozumiewania się specjalistów z danej dziedziny w określonym obszarze komunikacyjnym⁴⁵. W artykule starano się przedstawić istotę oraz znaczenie języków specjalistycznych, jak również ich glottodydaktykę i związane z nią potrzeby uczących się. Przedstawiono także program nauczania języka specjalistycznego z dziedziny medycyny oraz „management” w PWSTE w Jarosławiu. Starano się zobrazować trudności, jakie sprawia uczącym się nauka języka niemieckiego. Zobrazowano także nauczanie języka obcego jako wyzwanie dla lektora, który musi mieć opanowany język obcy w „małym palcu” oraz posiadać umiejętności przekazywania wiedzy innym.

Bibliografia

- Corder S.P., *Error analysis and interlanguage*, Oxford 1981.
- Drozd L., Seibick W., *Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache, Bestandaufnahme – Theorie – Geschichte*, Wiesbaden 1973.
- Firnhaber-Sensen U., Rodi M., *Deutsch im Krankenhaus, Lehr und Arbeitsbuch*, Berlin – München 2009.
- Fuck H.R., *Fachdeutsch in Naturwissenschaft und Technik*, Heidelberg 1985.
- Füget N., Richter U.A., *Bewerbungstraining*, Stuttgart 2009.
- Gabarro J.J., *Skuteczne przywództwo*, seria: Harvard Business Review, Gliwice 2007.
- Gajos M., *Podsystemy języka w praktyce glottodydaktycznej*, Łódź 2010.
- Gajewska E., Sowa M., *LSP, FOS, Fachsprache... Dydaktyka języków specjalistycznych*, Lublin 2014.
- Hagner V., Schlüter S., *Im Beruf, Lehr und- Arbeitsbuch Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*, Berlin – München 2014.
- Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005.
- Lipińska E., Seretny A., *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, [w:] *Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego*, red. W.T. Miodunka, Kraków 2006.
- Möhn D., *Zum Fortgang der germanischen Fachsprachenforschung in den 70-er Jahren*, „Zeitschrift für Germanistische Linguistik” 1980.
- Radziszewska A., *Strategie translatorskie w przekładzie terminologii z dziedziny zarządzania*, Kraków 2012.
- Sowa M., *Nauczyciel języka czy nauczyciel zawodu – o nauczaniu języka dla potrzeb zawodowych*, [w:] *Problemy współczesnej dydaktyki języków obcych*, red. M. Pawlak, M. Derenowski, B. Wolski, Poznań – Kalisz 2009.

⁴⁴ H.R. Fuck, dz. cyt., s. 11.

⁴⁵ Tamże, s. 16.

- Candlin C., *Accounting for Interdiscursivity: Challenges to Professional Expertise*, [w:] *New Trends in Specialized Discourse Analysis*, red. M. Gotti i D. Giannoni, Bern 2006.
- Dębski A., *Glottodidaktik im Zeitalter der Demokratisierung des Schulwesens und der Bildung*, „Studia Linguistica” 2014.
- Galian C., *Disciplines scientifiques et FSO. Le Français dans le monde. Recherches et applications*, Paris 2004.
- Hutchison T., Waters A., *English for Specific Purposes. A Learning-centered Approach*, Cambridge 1987.
- Hutchison T., Waters A., *A positive attitude towards the ESP kontent*, Cambridge 1987.
- Huckin T., Olsen L., *On the use of informants in LSP discourse analysis*, [w:] *Reading for professional purposes*, red. A. Pugh, J. Ulijn, London 1984.
- Kłós P., Matulewska A., Korcz P., Nowak A., *Problemy przekładu specjalistycznego na przykładzie tekstów z dziedziny prawa, biologii, biotechnologii i medycyny*, „Investigationes Linguisticae” 2007, nr 15.
- Mamet P., *Relacja między kompetencją językową a kompetencją merytoryczną na przykładzie języka biznesu*, [w:] *Języki specjalistyczne 2. Problemy technolingwistyki*, red. J. Lewandowski, Warszawa 2002.
- Mezzadri M., *I ferri del mestiere. (Auto)formazione per l' insegnate di lingue*, Perugia 2003.

Źródła internetowe

- Cholewa J., *Nauczanie języków specjalistycznych wczoraj i dziś*, „Języki Obce w Szkole” 2013, nr 04, <http://jows.pl/content/nauczanie-j%C4%99zyk%C3%B3wspecjalistycznych-wczoraj-i-dzi%C5%9B> [dostęp: 23.12.2015].
- Kic-Drgas J., *Trudności w uczeniu się terminologii specjalistycznej*, <http://www.e-mentor.edu.pl/artykul/index/numer/60/id/1180>, s. 3–4 [dostęp: 2016.02.16].
- Majewski J., *Komunikacja interpersonalna – Teoria głasków*, Gdańsk 2002 [dostęp: 5.03.2016].
- Szwed M., *Nauczanie języka fachowego jako wyzwanie dla nauczyciela*, greenfield <http://www.greenfield.com.pl/pl/kontakt/blog/57-nauczanie-jezyka-fachowego> [dostęp: 2016.02.24].
- <http://sjp.pwn.pl/sjp/glottodydaktyka;2461854> [dostęp: 3.04.2016].

Inne źródła

- Szulec A., *Podręczny słownik językoznawstwa stosowanego*, Warszawa 1984.
- Skuteczne przywództwo*, Harvard Business Review, Gliwice 2007.
- Wielka encyklopedia PWN*, t. 7, Warszawa 2002.

German specialized language in action, what and how to teach?

Summary

Professional languages are gaining a new and rising rank status today. Their growing importance is a response to the increased scope of modern man's communication needs. Hans Rüdiger Fuck believes that the specialized languages should be treated as subsystems of general language because the backbone of the language system is a general language. Professional language is a way of communication between specialists from the same field in a specific area of communication. Teaching this kind of language is not an easy way for teachers of foreign languages. Lecturer should know foreign language very well but also should have ability to transfer knowledge to others. The difficulties in studying foreign languages by the students and the problems arising from teaching professional are presented in that work. Languages in the field of medicine and management are selected as an example of professional ones. The importance and role of specialized language in the labor market there and what the kind of effective foreign language teacher should be are stressed there.

Keywords: teaching, glottodidactics, professional language, student, lecturer/reader.